

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 29-35-69; 28-37-04; 28-90-17
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436
Telefax: 29-40-89

BS/368/95/91

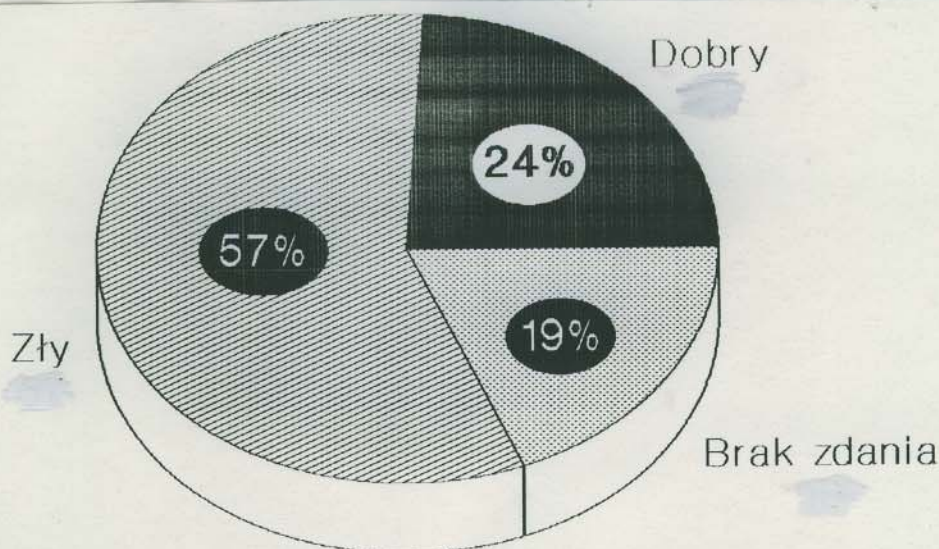
NASTROJE SPOŁECZNE WE WRZEŚNIU '91

Warszawa, październik 1991 r.

Wyniki wrześniowego sondażu CBOS¹ wskazują, że po sierpniowej poprawie nastąpiło ponowne pogorszenie nastrojów społecznych. Ich podstawowe wskaźniki - ocena kierunku zmian w kraju, oceny sytuacji politycznej, gospodarczej, materialnych warunków życia ludzi oraz odczuwane w społeczeństwie napięcia i niepokoje, ponownie kształtują się na poziomie zbliżonym do odnotowanego w lipcu.

Ocena kierunku zmian w kraju

Odsetek badanych, którzy oceniają kierunek rozwoju sytuacji w kraju jako zły wzrósł o 10 punktów w porównaniu z wynikami sierpniowymi, zmalał natomiast (o 5) uznających go za dobry. Obecne saldo ocen (-33) zmniejszyło się o 15 punktów i osiągnęło najniższy poziom z tegorocznych pomiarów. Wartości aprobaty "netto" wskazują, że sierpniowy jej wzrost był jednorazowym zakłóceniem tendencji do postrzegania sytuacji w naszym kraju jako kryzysowej (rys.1, tab.1).

Rys.1. Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia (20)" przeprowadzono w dniach 20-23 września 1991 r. na 1500-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

Tabela 1

w procentach

Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Dobry	43	38	37	45	28	29	24	29	24
Zły	23	35	37	30	51	51	56	47	57
Brak zdania	34	27	26	25	21	21	20	24	19
Aprobata „netto”	20	3	0	15	-23	-22	-32	-18	-33

Dla ucytelnienia ogólnej oceny kierunku zmian przedstawiamy oceny szczegółowe, dotyczące różnych aspektów życia społecznego. Najgorzej, zdaniem respondentów, rokuje to, co się dzieje w gospodarce i w zakładach pracy, lepiej – sytuacja w polityce i rodzinach badanych. Aprobata „netto” każdej z tych dziedzin jest jednak ujemna.

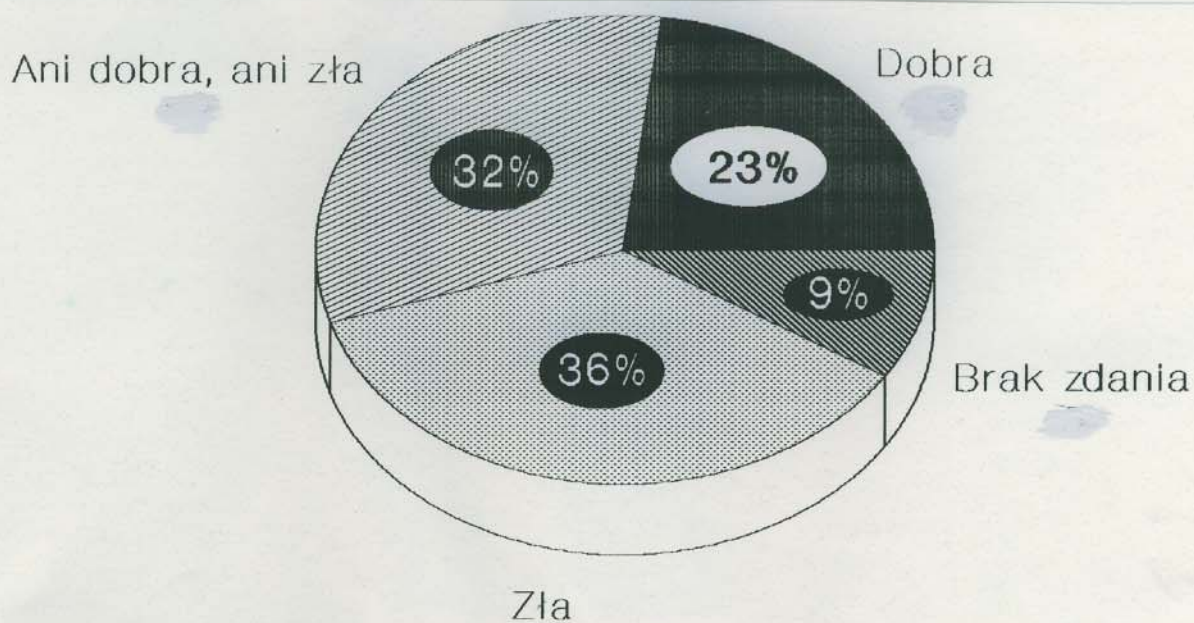
Zestawienie 1

w procentach

Ocena kierunku rozwoju sytuacji	Wskazania respondentów w odniesieniu do:			
	gospodarki	polityki	zakładu pracy	własnej rodziny
Dobry	21	31	24	31
Zły	61	38	49	38
Brak zmian	15	24	20	30
Trudno powiedzieć	3	7	1	1
Aprobata „netto”	-40	-7	-25	-7

Polityka

Gorzej niż przed miesiącem jest oceniana także sytuacja polityczna w kraju. Jako złą ocenia ją 36% badanych, jako średnią co trzeci, a jako dobrą tylko 22% respondentów (rys.2). Mimo że jest to w dalszym ciągu najlepiej oceniana dziedzina życia społecznego, to saldo jest ujemne (minus 13) i wyraźnie odbiega od sierpniowego (+11) – tabela 2.

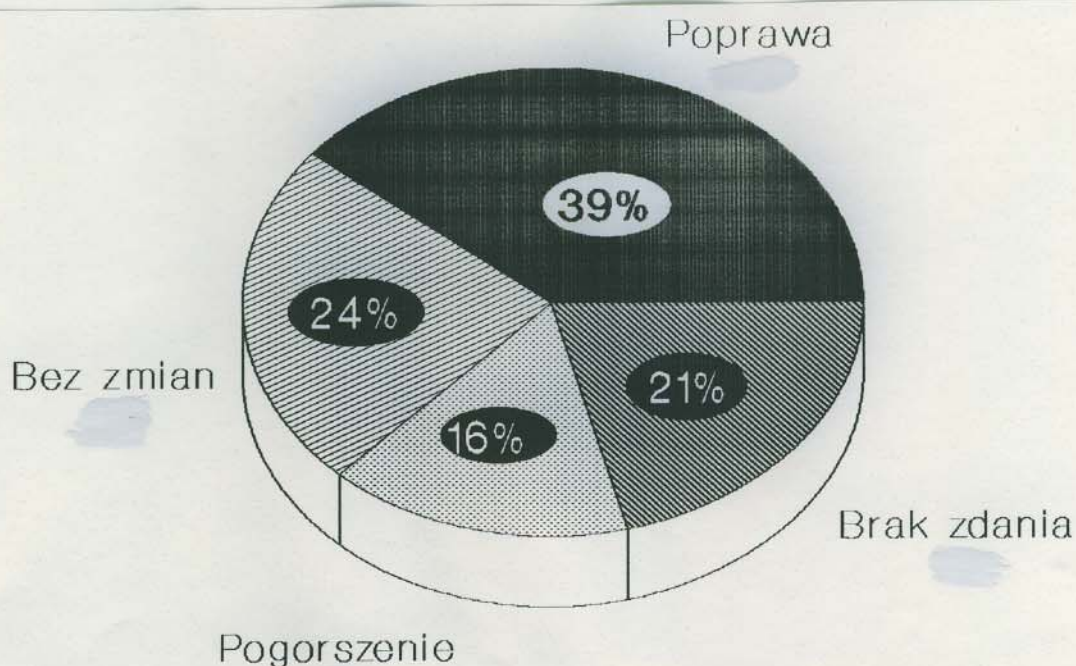
Rys.2. Ocena sytuacji politycznej

Tabela 2

w procentach

Ocena sytuacji politycznej	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Dobra	36	30	24	37	23	21	15	31	23
Ani dobra, ani zła	33	31	36	33	34	31	33	35	32
Zła	14	22	24	16	31	33	40	20	36
Brak zdania	17	17	16	14	12	15	12	13	9

Prognozy sytuacji politycznej na najbliższe dwa lata są także mniej optymistyczne niż w sierpniu, ale nadal optymiści przeważają nad pesymistami (rys.3, tab.3).

Rys.3. Prognoza sytuacji politycznej

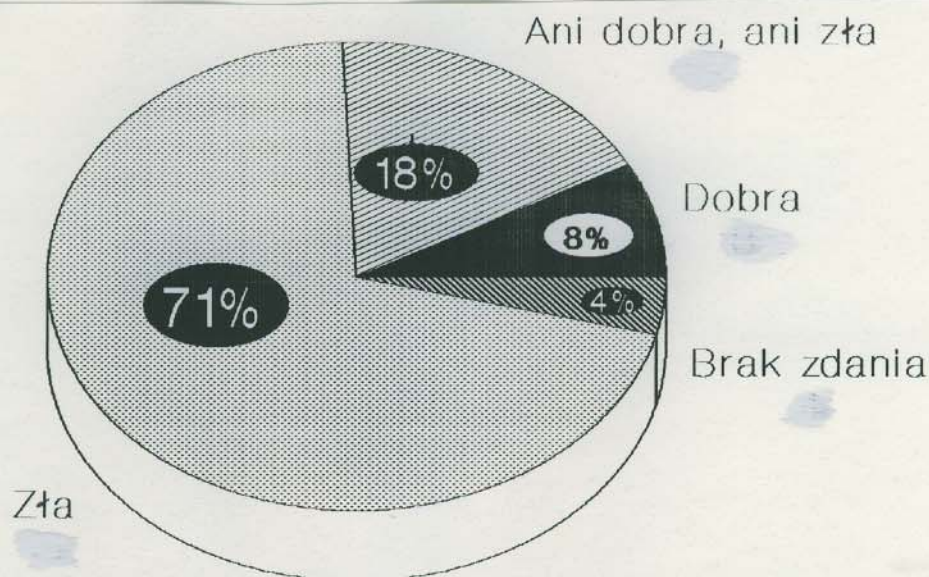
Tabela 3

w procentach

Prognoza sytuacji politycznej	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Poprawa	47	43	42	49	38	38	35	46	39
Bez zmian	18	17	22	20	27	20	24	21	24
Pogorszenie	8	13	11	9	14	21	20	10	16
Brak zdania	27	27	25	22	21	21	21	22	21

Gospodarka

Obecną sytuację gospodarczą oceniło negatywnie 71%, a pozytywnie tylko 8% ankietowanych (rys.4). Jest to, podobnie jak w innych dziedzinach, pogorszenie ocen w stosunku do wyników sprzed miesiąca (tab.4).

Rys. 4. Ocena sytuacji gospodarczej

Tabela 4

w procentach

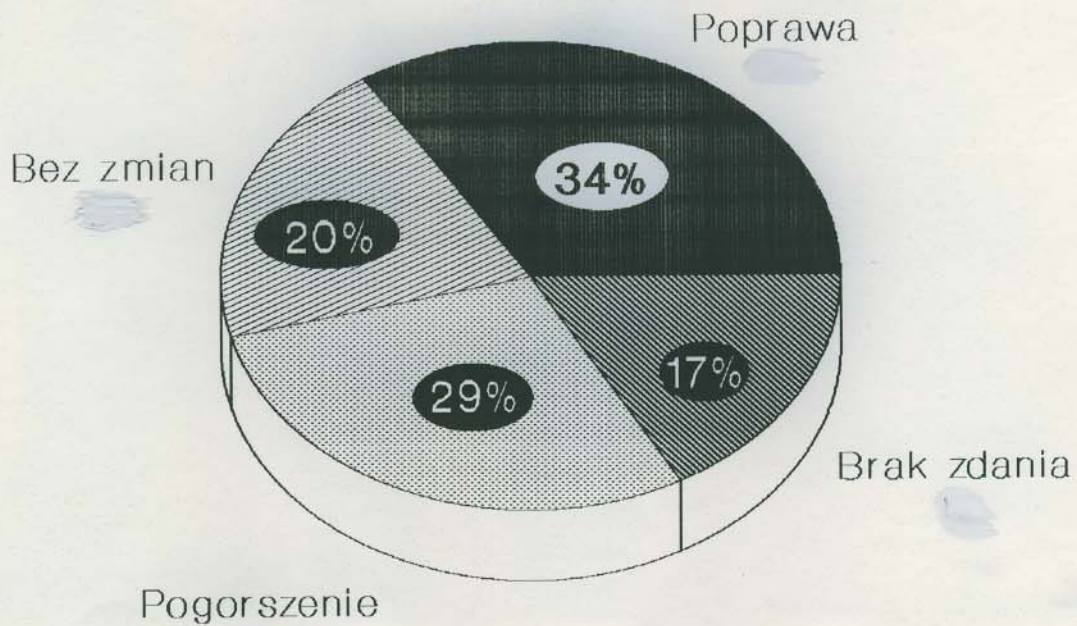
Ocena sytuacji gospodarczej kraju	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Dobra	13	13	15	20	8	11	6	10	8
Ani dobra, ani zła	26	26	25	26	17	19	19	23	18
Zła	53	55	53	48	70	64	72	64	71
Brak zdania	7	6	7	6	5	6	3	3	4

Również prognozy sytuacji gospodarczej są gorsze niż w sierpniu. Dodatkowo saldo wskazań osiągnęło poziom zbliżony do wartości z czerwca i lipca br. (tab.5, rys.5).

Tabela 5

w procentach

Kierunek zmian sytuacji gospodarczej	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Poprawa	47	41	43	48	38	36	34	40	34
Bez zmian	16	19	20	19	24	19	24	19	20
Pogorszenie	15	20	19	16	22	30	27	24	29
Brak zdania	21	20	18	17	16	15	15	17	17

Rys. 5. Kierunek zmian sytuacji gospodarczej

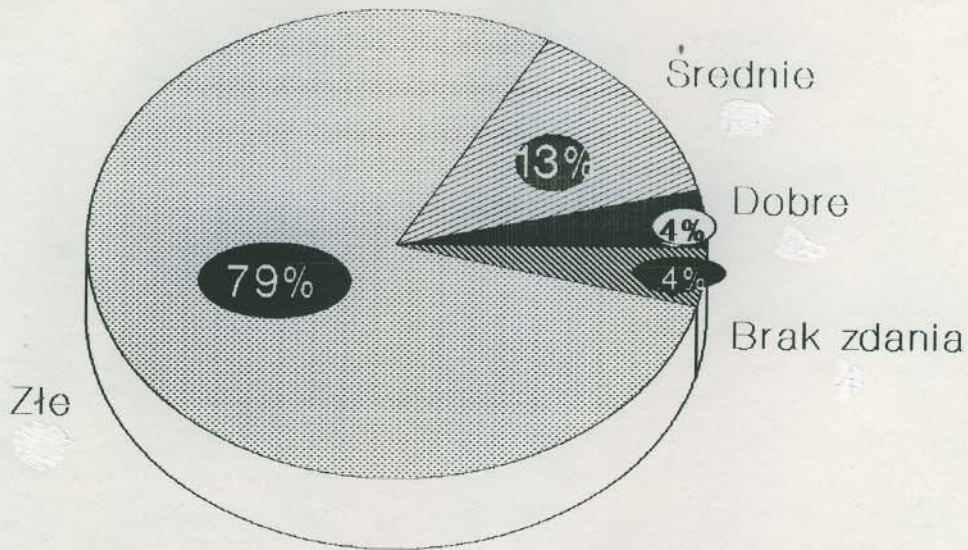
Warunki życia

Materialne warunki życia społeczeństwa w ocenie przeważającej części uczestników sondażu (79%) są złe. Tylko nieliczni (4%) są przeciwnego zdania (tab.6, rys.6).

Tabela 6

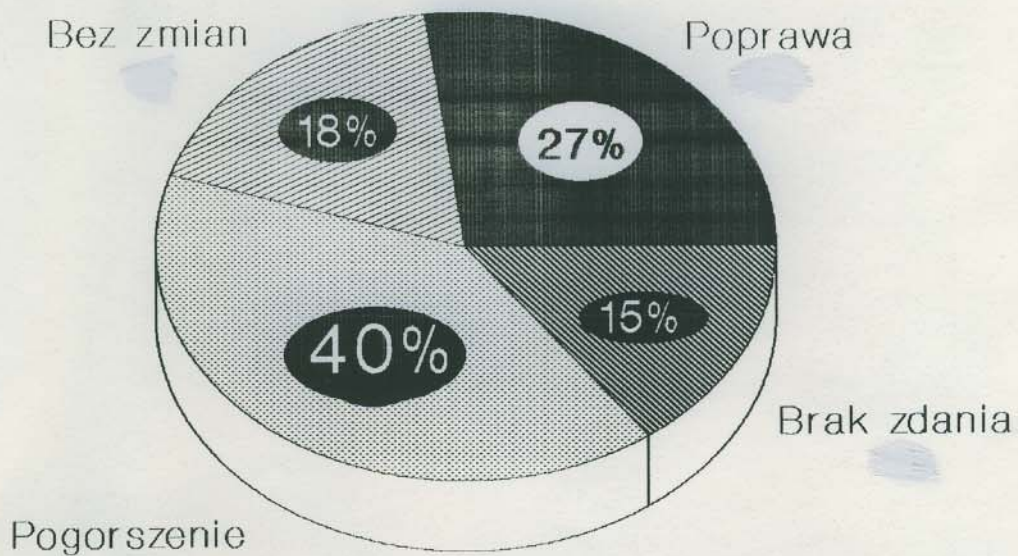
w procentach

Ocena materialnych warunków życia	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Dobre	6	9	6	11	5	6	3	3	4
Średnie	20	17	21	20	19	15	14	14	13
Złe	67	68	68	67	72	75	81	81	79
Brak zdania	6	6	5	2	4	4	2	2	4

Rys.6. Ocena materialnych warunków życia

Wzrósł nieco pesymizm związany z przewidywaniem zmiany sytuacji bytowej ludzi. Liczy na nią 27%, pogorszenia spodziewa się natomiast 40% odpowiadających na pytania ankiety (rys.7, tab.7).

Rys.7. Przewidywany kierunek zmian materialnych warunków życia

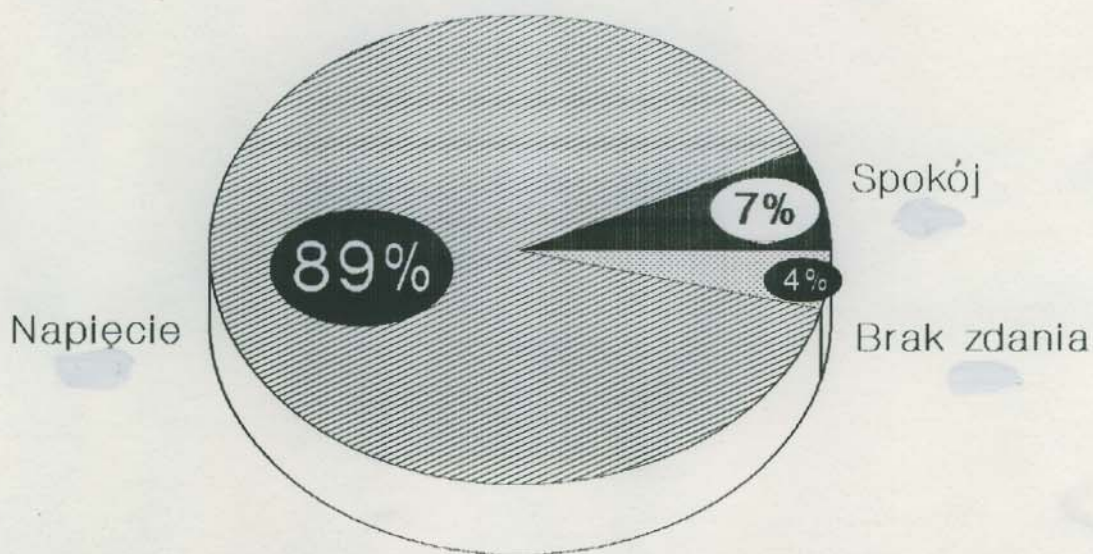
Tabela 7

w procentach

Przewidywany kierunek zmian materialnych warunków życia	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Poprawa	38	33	34	38	28	26	26	30	27
Bez zmian	15	17	18	19	25	23	23	16	18
Pogorszenie	26	33	29	26	32	38	38	36	40
Brak zdania	21	17	19	17	15	13	13	18	15

Napięcia społeczne

Wśród badanych dominuje przekonanie, że w naszym społeczeństwie jest odczuwane napięcie i niepokój - twierdzi tak aż 89% badanych. Spokój i pewne odprężenie dostrzega tylko 7% (rys.8). Powszeczne przekonanie o napięciach i niepokojach utrzymuje się od kilku miesięcy (tab.8).

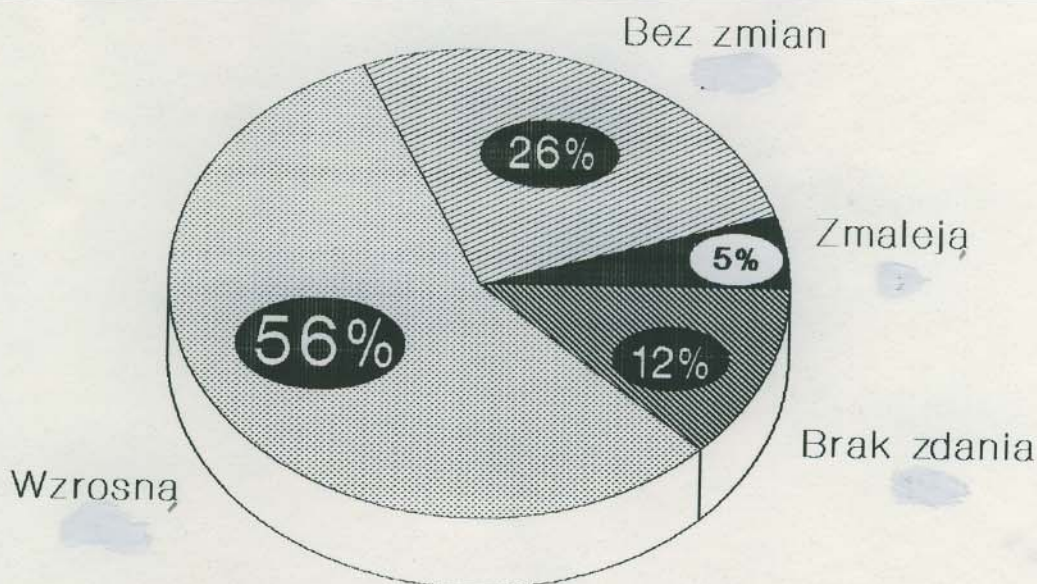
Rys. 8. Opinie o stanie napięć społecznych

Tabela 8

w procentach

Opinie o stanie napięć społecznych w kraju	Wskazania respondentów według terminów badań:						
	II'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Spokój	9	18	7	7	6	10	7
Napięcie	81	78	90	89	91	86	89
Brak zdania	10	4	3	4	3	4	4

Przewidywania co do narastania lub zmniejszania się napięć społecznych są również pesymistyczne i pozostają od lipca w zasadzie na nie zmienionym poziomie (rys.9, tab.9).

Rys. 9. Przewidywana dynamika napięć społecznych w najbliższych tygodniach

Tabela 9

w procentach

Przewidywana dynamika napięć społecznych w najbliższych tygodniach	Wskazania respondentów według terminów badań:								
	I'91	II'91	III'91	IV'91	V'91	VI'91	VII'91	VIII'91	IX'91
Zmaleją	17	7	6	11	5	5	6	7	5
Bez zmian	26	29	27	37	25	22	27	27	26
Wzrosną	33	47	54	41	60	60	57	54	56
Brak zdania	24	17	13	11	10	13	10	13	12

Dwie trzecie badanych obserwuje w swoim najbliższym środowisku negatywne nastroje. W zakładach pracy i miejscu zamieszkania dostrzegają najczęściej lęk i obawę przed tym, co przyniesie przyszłość (40%), apatię, rezygnację, pogodzenie się z losem (22%), ogólne niezadowolenie, brak wiary w jakąkolwiek poprawę (22%). Jedynie co dziesiąty ankietowany zauważa pewne odprężenie i zadowolenie, że jest trochę lepiej.

To, co się obecnie dzieje w naszym kraju powoduje u badanych zniechęcenie i rezygnację (65%), a także, ich zdaniem, zniechęca do działania innych ludzi (74%).

* * *

Utrzymała się obserwowana od kilku miesięcy tendencja do pogarszania się i tak już złych nastrojów. Jednorazowe polepszenie samopoczucia Polaków w sierpniu było prawdopodobnie spowodowane niezwykle skomplikowaną sytuacją międzynarodową w związku z wydarzeniami w ZSRR w dniach bezpośrednio poprzedzających sierpniowy sondaż.